

Csorba János

KRITIKA A RECENZIORÓL. NÖVÉNYSZELLEM VS TUDOMÁNYOSSÁG¹

DOI 10.35402/kek.2024.3.28

A „Kultúra és Közösség” mindig hangsúlyt helyezett új, friss, sokszor egyéni, sőt, avantgard metodikájú kulturális antropológiai, néprajzi, szociológiai kutatások közlésére és a fiatal doktoranduszok érvényesülési lehetőségeire. Emlékszem egyszer AGA barátomnak feltettem a kérdést, hogy van-e normatív metodikája a részben általa alapított új tudománynak, mire kitérően válaszolt, de világos volt, hogy inkább az „ahány kutatás, annyi módszer” felfogás híve, sem mint hogy szűkkeblű metodika miatt fontos információk vesszenek el. A módszertani vita még hosszan fog folytatódni, azt hiszem ehhez a gyakorlathoz és a sokféleség támogatásához az utóbbi években is hű maradt a Lap, ez azonban nem azt jelenti, hogy hibás, vagy tudományellenes következtetések levonása, vagy akár mindkét oldali politikai akciózás a szerzők vagy a szerkesztőség oldaláról kívánatos lenne.

Bajusz Orsolya a „tanító” (pszichoaktív, hallucinogén, vízionárius, „cselekvő”) növények, ill. gombák kapcsán ír úgy, hogy az addiktológiai pszichológiai-pszichiátriai tudományok periferiáján megjelent internetes kiadványokra hivatkozik, helyesebben kommentál egy, a Drogriporter.444.hu/2020/11/09 c. netes folyóiratban megjelent cikket, egy bizonyos „Réka” nevű kliens/beteg beszámolóját, találkozásáról az ayanövény család egyik hallucinogén főzetével (Sárosi Péter a szerző, Olvasóink írták c. rovat). „Réka” részletesen beszámol az élményvilágára kifejtett hatásról, pozitívan újságolva a revelációszerű víziókat, az önismereti nyereséget, miközben „szakértő” közreműködését és az értelmező kísérést folyamatosan hangsúlyozza. Jőmagam azt emelem ki, hogy csak átfutottam az eredeti cikket, így megbízom Bajusz Orsolya „Réka” tolmácsolásában, ugyanis a lényeg elsősorban a recenzens elemzésén van.

Már kezdetben szembe állítja a vízionárius (hallucinátoros) tapasztalatot, -- részben a laikus részvételiséget kutató szociológiai irányzatra támaszkodva, -- bármilyen szakértői tudással, hogy a továbbiakban a résztvevő-sajátélményi tapasztalatot kijátszhasssa a területet érintő addiktológiai szaktudással szemben. Sőt, indulásnál a diszkurzív,

nyelvi-rationális kijelentéskalkulusokban megfogalmazható „tudományos” magyarázatot a „páthikus” (érzelmi, szenvedélyes dimenzió) ismerettel állítja szembe, helyesebben egyenlőségíti a két területet. Itt rögtön le kell szögeznünk, hogy a páthikus létmód, melyet Pethő Bertalan nemrég elhunyt kiváló magyar pszichiáter saját felfedezésének tartott (Psychiatria Hungarica 36.2021/3, 261-271, lásd Pethő Bertalan emlékszáma, Kőváry Zoltán interjú), bár a fogalom nyomai a 20-as évek fenomenológiai pszichopatológiájáig, sőt Heideggerig vissza követhetőek, a szenvedélyteli átélés spektrumát hangsúlyozza, de nem emeli a diszkurzív-megfogalmazott tudás rangjára. Hasonlóképpen egy hallucinogén szer képlete, hatása, farmako-kinetikája- és dinamikája, milyen neuronrendszereket pendít meg, stb., tünetek, lefolyás, kimenetel tudományosan megragadható és bizonyítható ismeretekre alapulnak, míg a személyes átélés és tanúságtéves artikuláció nélkül, -- hason bár a kinyilatkoztatás erősségével, a tudomány területén kívül esik.

Bajusz Orsolya nem véletlenül téved a vallás területére, amikor mindvégig a növény „szelleme”, „ágenciája”, „entitása”, sőt perszönifikációja mellett érvel, értetlenül állva az előtt a tény előtt, hogy az Európai v. Észak-Amerikai civilizáción felnőtt átlagember vagy éppen tudós számára a Növény-szellem luminozitása nem olyan magától értetődő, mint akár az Amazonasi őserdő lakója vagy Réka ill. a riport recenzense számára.

„Réka” figurája olyan bennfentesen használja a lélektani terminológiát, valamint ragaszkodik szakember közreműködéséhez a látomások értelmezésében, hogy joggal gyaníthatjuk, valamely pszicho-szakember, pszichológus vagy pszichiáter saját önkísérletéről számol be a szerrel, s a beteg-szerepbe-helyezkedést indokolhatja már a kísérlet féllegális státusa is. Homályban marad, hogy a felkeresett pszichiáter, vagy egy másik személy, aki az aya-főzetet ajánlotta, esetleg egy sámán, vagy a pszichedelikus zenét keverő szolgáltató, azaz ki az, aki a lélekvezetést szolgáltatja, s akiben „Réka” feltétlenül megbízik, de töretlenül képviseli a drogliberalizálás javaslatát, amit a Bajusz által háromszor is ultraliberálisnak nevezett TASZ támogat. A 60-as 70-es években a beatnik-hippie kultúra előterében

¹ Bajusz Orsolya: Vizionáriusok vs. szakértők. Kultúra és Közösség, 2023/3 105-115.

az értelmiség és szakemberek drogekísérletei, pszichedelikus gombák, főzetek egyéni és csoportos kipróbálása a zene mórójában (Lucy in the Sky with Diamonds, Beatles... emlékezhetnek a 70-esek) a pszichiátriai betegek gondozása terén is lecsapódott. Ám elavulttá ill. tiltottá vált, ill. etikailag nem megengedhetővé, minthogy a hallucinogének hatásait, a változó mértékben pozitív és negatív élményeket nem lehetett bejósolni, gyógyszerként alkalmazni most is, bár liberálisabb a szabályozás, megakadtak a vizsgálatok/, s a „nem ártani” (nil nocere) orvosi elv alapján az ilyen próbálkozások a pszichiátriában nemkívánatosokká váltak.

Bajusz Layoff framing-reframing (keretezés) elméletét felhasználva és Entmanra, valamint George-ra támaszkodva kísérli meg kitágítani a racionális kereteken túlra a hallucinogének jótékony hatásáról szóló diskurzust. Itt meg kell említenünk, hogy a pszichoterápián belül – szociológiailag nem kidolgozva – az újra-keretezés fogalmát a patológias élmények értelmezésére már régóta használjuk. A biztos érveléshez viszont a recenzens a szociológiai redukcionizmust is, sajnos, feleleveníti: mint emlékezünk rá, a leninista vulgárszociológiai érvelés még úgy hangzott, hogy „nem lehet igazad, mert burzsoá eredetű értelmiségi családból származol”, a korszerűbb bebiztosított dogmatizmus (Karl Popper) a kritikai pszichológia (Holzkamp 1987 – ezt én teszem hozzá), a frankfurti iskola, a New Left és woke mozgalom nyomdokain haladva úgy szól, hogy a hatalmi pozíciók jelölik ki, hogy a diskurzusból kinek van igaza, azaz a tudományos igazság fészke nem lehet ott (legitimációs hiány), ahol „hatalmi manipuláció” folyik, ugyanők, a hatalmasok jelölik ki, hogy ki tekinthető szakértőnek, továbbá az etikai és büntetőjogi érvényesség határait is, a felelősségtudat csak forszírozott büntudatot kelt, nem lehet igaza a „fehér (bizonyos összefüggésekben heteroszexuális) férfiak

uralta egyetemeknek, kutatócsoportoknak, folyóiratoknak, médiafelületeknek”, minden politika, nincs egyéni probléma, csak a represszív társadalom a maga bajait ráterheli az egyénre stb.

A recenzens konstruktívan akarja használni a framing-elméletet, de az eredmény a nézőpontok relativizálása, dekonstrukció, „a tét az érzés és vízió, mint tudás státusa (105.o.)”, amit Bajusz Orsolya rehabilitálni kíván. Idézi Benny Shanont, akit olyan mértékben felkavarták a kinyilatkoztatás-jellegű élmények, hogy állítása szerint „a víziók nem az emberi psziché dinamikájának kivetülései” s „a pszichológiai emberképet alapjaiban kérdőjelezik meg” (107. o.) A medicina szolgálóleányának tekintett pszichológiát Orsolya egészében kidobja a kukába, bár részleges magyarázatot az átélte jelenségekre Jung „kollektív tudattalan” fogalmával elfogad.

Külön érdekesség, hogy miközben a recenzens látszólag támadja a „neoliberális” referált ügyet, ugyanakkor érvelése sokkal radikálisabb és destruktívabb irányt vesz, mint a liberálisoké: ha a megdöbbentő élmények egyből a pozitív önértékelés boldogságába repítik az egyént, akkor mi szükség pszichológiára, úgyis oly sokféle pszichológia van, hogy az egész tudomány már nem is létezik (! 112.o.). Nincs szükség vezetőre, szakemberre, pszichoterápiára--- írja Orsolya. Sajnos ilyesfajta elbizakodottság és a bizalom a szabad szerhasználat garantáltan pozitív élményeiben nemcsak illúzió, de kivezetés a racionális tudományos diskurzusból is, nem szólva arról, hogy úgy hangzik mintha a drog-dílerék vagy a Szcientológiai Egyház filozófiáját képviselnék(nk).

Mindezek a varázsgombát érintő fejtegetések a romokban lévő hazai addiktológiai ellátásnak nem válnak a díszére, úgyhogy ismételten elkötelezem magam és a Lapot a tudásalapú, evidence-based diskurzus irányában, maradnék a tudomány légionáriusa a varázsgombák vízionáriusa helyett.